

**Γ. Πανούση, Σύγχρονα θέματα Εγκληματολογίας, Αθήνα, Εκδόσεις Δα-
νιά, 1990, σελ. 1-175**

Αντώνη Δ. Μαγγανά

Το εγχείρημα που επιδίωξε με το βιβλίο αυτό ο συνάδελφος Γ. Πανούσης οπωσδήποτε ήταν αξιόλογο, φιλόδοξο μα και δύσκολο. Να περιλάβει μέσα σε 175 σελίδες τις κυριώτερες έννοιες, θεωρίες και προβλήματα της Εγκληματολογίας μαζί με μία περιληπτική ανάπτυξη των βασικών εννοιών του Ποινικού δικαίου και δικονομίας. Τέλος προβαίνει σε μία διεξοδικότερη παρουσίαση τριών επίκαιρων θεμάτων ήτοι της τρομοκρατίας, του χουλιγκανισμού και των ναρκωτικών.

Μη έχοντας επεξηγηματικό πρόλογο, μαντεύουμε από το περιεχόμενο του βιβλίου πως στόχος του Γ. Πανούση ήταν να εκλαϊκεύσει ορισμένες βασικές έννοιες της εγκληματολογίας και του Ποινικού δικαίου καθιστώντας τις έτσι προσιτές στο ευρύ κοινό. Είναι ασφαλώς μία φιλοδοξία που οι περισσότεροι ειδικοί επιστήμονες του κλάδου αγκάλιασαν κάποια στιγμή. Λίγοι βέβαια το επιχείρησαν και λιγότεροι το πέτυχαν. Γι' αυτό χαρακτηρίζουμε σαν αξιόλογη την προσπάθεια του καθηγητή Γ. Πανούση.

Το εγχείρημα αυτό όμως ενέχει και τις δυσκολίες του. Πρώτα ως προς την ύλη που θα διαλέξει να κρατήσει ο συγγραφέας και κείνη που θ' αφήσει. Ειδικότερα όσον αφορά την εγκληματολογία η ύλη είναι πολύ εκτεταμένη αφού η επιστήμη αν και νέα εξελίσσεται ραγδαία τα τελευταία χρόνια έχοντας ταυτόχρονα ένα διεθνή χαρακτήρα που δεν έχουν τα επί μέρους δίκαια (κυρίως το αστικό και λιγότερο το ποινικό).

Ύστερα η δυσκολία αφορά την παρουσίαση της ύλης. Ένας επεξηγηματικός πρόλογος με τους στόχους που επεδίωξε ο συγγραφέας, το αντικείμενο μελέτης, τη σειρά παρουσίασης των θεμάτων και το αναγνωστικό κοινό που στοχεύει θα μας διευκόλυνε πολύ.

Το κύριο τμήμα του βιβλίου χωρίζεται σε τρία μέρη. Μία εισαγωγή δέκα σελίδων περί κυρώσεων γενικά, ένα τμήμα δώδεκα σελίδων αφιερωμένο στο Ποινικό δίκαιο και δικονομία¹, και εκατόν δεκαπέντε σελίδες που αφορούν την Εγκληματολογία. Ακολουθεί τέλος η ανάπτυξη των τριών επίκαιρων κοινωνικών θεμάτων.

Στην αρχή ο Γ. Πανούσης υποστηρίζει την κλασική άποψη που κερδίζει όλο και περισσότερο έδαφος στη βορειοαμερικανική βιβλιογραφία ότι δηλαδή το Ποινικό δίκαιο έχει ανάγκη την Εγκληματολογία και *vice-versa*. Είναι άλλωστε αλήθεια ότι ούτε η Εγκληματολογία μπορεί να ξεφύγει από το νομικό και πραγματικό πλαίσιο έρευνάς της (προβλεπόμενα εγκλήματα, συλληφθέντες εγκληματίες) το οποίο της χαράσσει ο ποινικός νομοθέτης, ούτε το Ποινικό Δίκαιο μπορεί να απορρίψει τη συμβολή της Εγκληματολογίας στη διαμόρφωση νέων θεσμών και την εισαγωγή νέων μέτρων (μέτρα ασφαλείας, είδη μεταχείρισης)².

Στη συνέχεια κάνει μία περιληπτική παρουσίαση των κυριοτέρων εγκληματολογικών θεωριών και τάσεων. Λείπουν ίσως οι πιό σύγχρονες

τάσεις και κυρίως οι καταργητικές του ποινικού δικαίου (L. Hulsmann). Το κείμενο είναι πυκνό και η παράθεση αυτών των θέσεων χρήσιμη για το σχηματισμό μιάς συνολικής εικόνας.

Ακολουθεί μιά πιο λεπτομερής ανάλυση των θέσεων των Lombroso, Freud, Pinatel, Durkheim, Merton και του Apaneson.

Θα θέλαμε ίσως πιο εκτενή στοιχεία για τους συγγραφείς που αναλύονται διεξοδικώτερα. Ο μη ειδικός αναγνώστης θα μπορούσε να τους τοποθετήσει έτσι στο χρονικό και κοινωνικό πλαίσιο μέσα στο οποίο έδρασαν.

Ενδιαφέρον παρουσιάζει η κριτική κατάληξη του Γ. Πανούση όσον αφορά τον "εγκληματία άνθρωπο" του Lombroso. Η εγκληματολογική βιολογία μετουσιώθηκε σε βιολογική εγκληματολογία. Η βιολογική επίδραση δεν έχει πλέον ισχύ νομοτέλειας³.

Ενδιαφέρον επίσης είναι το τμήμα όπου μιλά για την επικινδυνότητα όταν αναλύει τις θέσεις του Pinatel έστω και αν λείπουν οι τελευταίες αναπτύξεις που αφορούν το θέμα: "Στον ένα μύθο του επικίνδυνου του διαφορετικού του "κακού", απαντήσαμε με έναν άλλο μύθο του γενικά ακίνδυνου και αθώου, πάνω στον οποίο το (αυταρχικό) Κράτος, η (υποκρίτρια) Κοινωνία και ο κάθε "μη-χαρακτηρισθείς" επικίνδυνος άνθρωπος βγάζουν τα απωθημένα τους"⁴.

Επικρίνοντας με σκληρό τρόπο το δόγμα του να θέλεις να κερδίζεις ανεξάρτητα από το αν τηρείς τους κανόνες του παιχνιδιού αναφέρει: "Η εκδίκηση απέναντι στο μοντέλο του "φυσιολογικού ανθρώπου" δεν μπορεί να είναι ο "μη-φυσιολογικός" άνθρωπος (...). Το να θεωρούμε φυσιολογικό να σκοτώνει ο διαφωνών, να καταστρέφει ο χούλιγκαν, να τρομοκρατεί ο περιθωριακός - επειδή με τον τρόπο αυτό "αντιστέκονται" κατά του σάπιου κοινωνικού συστήματος -, είναι σαν να παίζουμε "κρυφτούλι" με τις κοινωνικές εμπειρίες"⁵.

Βλέπουμε ότι παρά το σφοδρό κατηγορώ που βγαίνει συχνά από τα γραφόμενα κατά του κοινωνικού κονφορμισμού, δεν εγκαταλείπει ο Γ. Πανούσης την εγκληματολογία του περάσματος στην πράξη.

Ίσως για να αντιστοίχισι αυτή τη συνειδητή επιλογή ο συγγραφέας επανέρχεται δριμύτερος κατά της κοινωνικής δομής, οργάνωσης και λειτουργίας μέσα από τα τρία τελευταία κεφάλαια που αφορούν επίκαιρα θέματα.

Σχετικά με την τρομοκρατία προσπαθεί κι' εκείνος όπως και τόσοι άλλοι από μας να βγάλει το καυτό αυτό "σίδερο" από τα γνωστικά αντικείμενα της Εγκληματολογίας. Λέει χαρακτηριστικά: "Οι επιστήμες - ανάμεσά τους και η Εγκληματολογία - δεν μπορεί παρά να αρνούνται να βάψουν με αίμα και τα δικά τους χέρια". Όμως ο ίδιος παίρνει πρωτύτερα θέση. Το κοινό έγκλημα και το πολιτικό δεν έχουν το ίδιο κοινωνικό περιεχόμενο (π.χ. εμπρησμός ενός δάσους για την οικοπεδοποίησή του σε σχέση με τον εμπρησμό ενός πολυκαταστήματος ως διαμαρτυρία κατά του καταναλωτισμού και των απατηλών οραμάτων επιτυχίας). Διαφοροποιούνται όσον αφορά το κίνητρο και το στόχο.

Ας δημιουργηθεί λοιπόν ένα δίκαιο της πολιτικοκοινωνικής βίας για να αντιμετωπίσει το φαινόμενο.

Δεν πρέπει όμως, κατά τη γνώμη μας, να ξεχνάμε ολόκληρη την κατηγορία των νέων εγκλημάτων και της νομοθεσίας που αφορούν τις αεροπειρατίες, την απαγωγή ομήρων (*prise d'otages*) και άλλες τρομοκρατικές ενέργειες. Όσο και αν το ποινικό δίκαιο θέλει να βγάλει από τους ώμους του το καυτό αυτό θέμα η σχετική νομοθεσία μας θυμίζει πως το ζήτημα πέρασε πλέον καθαρά από τη σφαίρα ανάλυσης των πολιτικών και κοινωνικών επιστημών στον τομέα του θετικού δικαίου.

Στο κεφάλαιο για το χουλιγκανισμό σωστά ο Γ. Πανούσης εντοπίζει τη βία σαν βία “οπαδών” αντίθετα με ό,τι συμβαίνει στη βορειοαμερικανική ήπειρο όπου η βία βρίσκεται μέσα στα γήπεδα. Αναφέρει σαν βαθύτερο αίτιο το πνεύμα του ανταγωνισμού που επικρατεί στις κοινωνικές σχέσεις, καθώς και τη μυθοποίηση και εμπορευματοποίηση της αθλητικής ιδέας. Μετά δε από μία ανάλυση ωρισμένων παραμέτρων που πρέπει να ληφθούν οπωσδήποτε υπ’ όψη καταλήγει στο συμπέρασμα ότι αντι να χτυπάμε τα συμπτώματα του χουλιγκανισμού καλλίτερα ας αναζητήσουμε τις αιτίες που το γεννούν.

Παραπλήσια είναι και η θέση του σύγγραφέα όσον αφορά το πρόβλημα των ναρκωτικών: “(...) Μέσα από τη χρήση ναρκωτικών αμφισβητείται όλη η Πολιτεία και δεν ωφελεί σε τίποτα να απομονώσουμε και να ιατροκοποιήσουμε ωρισμένα ατομικά παραδείγματα για να ξεφύγουμε από το συνολικό πρόβλημα αφού δεν πρόκειται άλλωστε για ατομική παρέκκλιση και παθολογία αλλά για κοινωνική παθολογία”⁶.

Πίσω από κάθε περίπτωση τοξικομανή κρύβεται ο ανθρώπινος πόνος και η κοινωνική εξασθλίωση. Ο ναρκομανής είναι ο πιό μόνος άνθρωπος στον κόσμο. Το ενδιαφέρον είναι ότι στην Ελλάδα, χρησιμοποιώντας σωστά την ξένη εμπειρία, το νομοθετικό πλαίσιο που φιλοδοξεί να ρυθμίσει τον θέμα έχει μπει σε σωστή κατεύθυνση.

Το γενικό συμπέρασμα του βιβλίου βρίσκεται στη σελ. 143 και δεν μπορούσε να είναι παρά αυτό που όλοι οι σύγχρονοι εγκληματολόγοι και ποινικολόγοι επιθυμούν. “(Μ)όνο μέσα από μία πολυκλαδική μελέτη των κοινωνικών δομών και των ψυχολογικών σχέσεων των μελών της κοινωνίας όπως αυτές έχουν “βιωθεί” από το συγκεκριμένο άτομο μπορεί η Εγκληματολογία, ως επιστήμη της κοινωνικής άμυνας, να προσεγγίσει το φαινόμενο “έγκλημα” αν όχι πιό αποτελεσματικά, τουλάχιστον πιό “ανθρωπιστικά”, όπως άλλωστε αρμόζει σε ένα φαινόμενο με τόσο έντονη την ανθρώπινη (υπαρξιακή) διάσταση”.

Είπαμε στην αρχή πως το εγχείρημα του συναδέλφου Γ. Πανούση, να εκλαϊκεύσει δηλαδή τις βασικές έννοιες της εγκληματολογίας, ήταν δύσκολο. Ήταν όμως και αξιόλογο. Η εκλαΐκευση της ύλης ενός επιστημονικού κλάδου και η παρουσίασή της με σαφήνεια και απλότητα θάπρεπε κανονικά νάναι ο στόχος όλων των επιστημόνων. Δυστυχώς όμως όσο πιό πολύ προχωράμε στην επιστήμη μας, τόσο παρουσιάζουμε τα θέματα με

σύνθετο, μπερδεμένο και ακατανόητο τρόπο πιστεύοντας έτσι πως κατακτούμε μιά κακώς εννοούμενη επιστημοσύνη. Πόσες φορές δεν θυμάμαι, αλήθεια, τον αείμνηστο R. Vouin στο Πανεπιστήμιο του Paris II, που επέμενε πολύ στο θέμα ότι κύριος στόχος μας, όταν εκθέταμε κάτι, έπρεπε να είναι η απλότητα και η σαφήνεια.

Και πιστεύω πως ο Γ. Πανούσης το πέτυχε σε γενικές γραμμές παρά τις δυσκολίες και τα αναπόφευκτα προβλήματα.

Υποσημειώσεις

1. Σωστά αναφέρει ο Γ. Πανούσης στη σελίδα 86 του βιβλίου πως το μεγαλύτερο κενό της νομικής αντίληψης υπήρξε η απουσία ενδιαφέροντος σχετικά με τα αίτια (κίνητρα) που δημιουργούν το φορτίο επικινδυνότητας που διοχετεύεται στην πράξη.

2. *Op. cit.*, σελ. 32.

3. *Op. cit.*, σελ. 70.

4. *Op. cit.*, σελ. 93.

5. *Op. cit.*, σελ. 95-96.

6. *Op. cit.*, σελ. 174.